

Kriminaalmenetluse seadustiku muutmine

Kriminaalmenetluse seadustikus tehakse järgmised muudatused:

1) paragrahvi 24 neljas ja viies lõige tunnistatakse kehtetuks ning seadustikku täiendatakse paragrahviga 27² järgmises sõnastuses:

„§ 27². Eeluurimiskohtuniku lahendatavate asjade kohtualluvus

„(1) Üldjuhul täidab eeluurimiskohtuniku ülesandeid selle maakohtu kohtunik, kelle tööpiirkonnas on kuritegu toime pandud, arvestades käesoleva seadustiku §-des 25 ja 27 sätestatud erisusi. Kui kuriteo toimepanemise kohta ei ole võimalik üheselt kindlaks määrata, täidab eeluurimiskohtuniku ülesandeid menetlustoimingu tegemise koha järgse maakohtu eeluurimiskohtunik.

(2) Käesoleva seadustiku §-des 89, 90¹, 91, 91¹, 99², 124, 126, 126⁴, 128, 138, 138¹, 141⁴, 142, 214 ja 215 sätestatud juhtudel täidab eeluurimiskohtuniku ülesandeid:

1) Harju Maakohtu kohtunik, kui käesoleva paragrahvi lõike 1 järgi peaks eeluurimiskohtuniku ülesandeid täitma Pärnu Maakohtu kohtunik;

2) Pärnu Maakohtu kohtunik, kui käesoleva paragrahvi lõike 1 järgi peaks eeluurimiskohtuniku ülesandeid täitma Harju Maakohtu kohtunik;

3) Tartu Maakohtu kohtunik, kui käesoleva paragrahvi lõike 1 järgi peaks eeluurimiskohtuniku ülesandeid täitma Viru Maakohtu kohtunik;

4) Viru Maakohtu kohtunik, kui käesoleva paragrahvi lõike 1 järgi peaks eeluurimiskohtuniku ülesandeid täitma Tartu Maakohtu kohtunik.

(3) Ühes kriminaalasjas täidab eeluurimiskohtuniku ülesandeid võimaluse korral üks kohtunik. Kui eeluurimiskohtuniku ülesanded jagunevad käesoleva paragrahvi lõigete 1 ja 2 kohaselt kahe kohtu vahel, täidab kummaski kohtus eeluurimiskohtuniku ülesandeid võimalusel üks kohtunik.

(4) Erandjuhul võib vastava tööpiirkonna ringkonnakohtu esimees määrata, et mõnes konkreetses kriminaalasjas või teatud üldiste tunnuste alusel kindlaksmääratavates kriminaalasjades täidab käesoleva paragrahvi lõikes 2 sätestatud ülesandeid lõikes 1 nimetatud kohtu kohtunik.“

Seletus:

Kohtueelses kriminaalmenetluses on rea menetlustoimingute tegemiseks nõutav eeluurimiskohtuniku (KrMS § 21 ja KS § 11²) määrusega antav luba. Praegu kehtiva KrMS § 24 lg 4 kohaselt täidab eeluurimiskohtuniku ülesandeid selle maakohtu eeluurimiskohtunik, kelle tööpiirkonnas on kuritegu toime pandud. Kui kuriteo toimepanemise kohta ei ole võimalik üheselt kindlaks määrata, täidab eeluurimiskohtuniku ülesandeid menetlustoimingu tegemise koha järgse maakohtu eeluurimiskohtunik. Osundatud reegli järgi otsustab kriminaalasjas menetlustoimingu loa andmise üle tavaliselt seesama maakohus, kellele allub ka kriminaalasja arutamine (KrMS § 24 lg 1).

Käsitletava muudatusega muudetakse *osa* – seaduses otsesõnu loetletud – eeluurimiskohtuniku lahendatavate asjade kohtualluvust nii, et menetlustoimingu loa andmise üle ei otsusta enam mitte see maakohus, kelle tööpiirkonnas kuritegu toime pandi või kus menetlustoiming tehakse, vaid teine maakohus, mis asub sama ringkonnakohtu tööpiirkonnas. See tähendab, et kui näiteks kuriteo toimepanemise koht (või selle ebaselguse korral menetlustoimingu tegemise koht) asub Harju Maakohtu tööpiirkonnas, otsustaks seaduses nimetatud menetlustoiminguks loa andmise Pärnu Maakohtu kohtunik. Pärnu Maakohtu tööpiirkonnas toime pandud kuriteo või seal tehtava menetlustoimingu puhul otsustaks loa andmise aga Harju Maakohtu kohtunik. Samamoodi toimuks eeluurimiskohtuniku asjade vahetus Tartu ja Viru Maakohtu vahel.

Kõnesoleval muudatusel on kaks eesmärki: 1) ühtlustada kohtunike töökoormust ja 2) vältida olukorda, et selles kohtus, kes hakkab tulevikus kriminaalasja arutama (isiku süüküsimust lahendama), on arvukalt kohtunikke, kes ei saa asja menetleda põhjusel, et nad on varem samas kriminaalasjas eeluurimiskohtunikuna menetlustoiminguks loa andnud.

Kuna Harju ja Tartu Maakohtus on võrreldes Pärnu ja Viru Maakohtuga suurem eeluurimiskohtunikele esitatavate taotluste hulk¹, ühtlustaks osa eeluurimisasjade n-ö peegelpildis jagamine kohtunike töökoormust.

KrMS § 49 lg 1 p 2 kohustab kohtunikku üldjuhul taanduma kriminaalasjas sisuliselt lahendamisel juhul, kui ta on samas asjas eeluurimiskohtunikuna lahendanud vahistamise ja kautsjoniga seotud küsimusi. Sageli ei pea kohtunikud siiski ausa õiglase kohtumenetluse põhimõttega kooskõlas olevaks kriminaalasja arutamist ka olukorras, kui nad on varem samas asjas andnud eeluurimiskohtunikuna loa mõneks muuks menetlustoiminguks (nt jälitustoiminguks või vara arestimiseks). Seetõttu võib eeskätt mahukamate kriminaalasjade puhul, kus eeluurimiskohtunikuna on tegutsenud arvukalt kohtunikke, juhtuda, et vaid suhteliselt vähesed kohtunikud saavad seda kriminaalasja sisuliselt arutada. Kui need kohtunikud peaksid olema samal ajal hõivatud teiste kohtuasjade lahendamisega, võib kohtumenetlus venima jääda. Kui aga vähemalt osa eeluurimiskohtuniku ülesannetest täidaks kohtunik(ud) maakohust, kellele kriminaalasja arutamine niikuinii ei allu, laieneks ka nende kohtunike ring, kellele saab kriminaalasja tulevikus lahendamiseks jagada.

Ka kavandatava muudatuse kohaselt ei jagataks n-ö peegelpildis teisele maakohule siiski mitte kõiki eeluurimiskohtuniku asju. Ennekoike säiliks praegune alluvusreegel – s.o et loa andmise üle otsustab kuriteo toimepanemise või menetlustoimingu tegemise koha järgne maakohus – selliste menetlustoimingute lubade puhul, mille andmiseks tuleb korraldada kohtuistungil (nt vahistamine, ajutise lähenemiskeelu kohaldamine) või mis on sellise küsimusega tihedalt seotud (nt vahistamise asendamine elektroonilise valve või kautsjoniga). Niisuguste asjade lahendamine teise piirkonna kohtus oleks menetlusosalistele ja prokuratuurile koormav, kuna füüsiline teekond kohtusse kujuneks pikaks. Lisaks ei puuduta kavandatav muudatus veel mõningaid eeluurimiskohtuniku asju, mille alluvuse muutmine ei näi olevat otstarbekas või mille üleandmisel võiks töökoormuse nihe kujuneda liiga suureks, tekitades ülekoormuse hoopis seni väiksema koormusega kohtutes.

Kõik menetlustoimingud, mille lubamise otsustaks kavandatava KrMS § 27² lg 2 kohaselt teine maakohus, lahendatakse kirjalikus menetluses, s.o elektroonilise teabevahetuse abil. Kõnesolevatest menetlustoimingutest, milleks loa andmise kohtualluvus muutub, on kõige

¹ Vt ka [Microsoft Power BI](#)

arvukamad ja olulisemad läbiotsimised, jälitustoimingud ja varalise nõude tagamised (sh vara arestimine).

Lisaks kohtualluvuse muutmisele näeb kavandatud muudatus ette, et ühes kriminaalasjas täidab eeluurimiskohtuniku ülesandeid võimalusel üks kohtunik ja kui eeluurimiskohtuniku ülesanded jagunevad kahe kohtu vahel, siis kaks kohtunikku (kummaski kohtus üks). See, kui ühes kriminaalasjas tegeleb menetlustoimingu lubade andmisega võimalikult väikene arv kohtunikke, säästab tervikuna kohtu tööaega, sest nii on võimalik vältida seda, et kriminaalasjaga peavad end kurssi viima mitu sama kohtu kohtunikku. Mida suurem on samas kriminaalasjas esitatud menetlustoimingu loa taotlusi lahendavate kohtunike arv, seda suurem on summaarne ajakulu, mis kohtul nende taotluste lahendamiseks kulub. Juhul kui tegemist on eeluurimiskohtuniku asjaga, mis allub kohtule, kes peaks seda kriminaalasja tulevikus ka arutama, aitab n-ö ühe kohtuniku reegel vähendada nende kohtunike arvu, kes ei saa seda kriminaalasja arutada. N-ö ühe kohtuniku reeglit ei saa siiski kehtestada absoluutsena, sest eeluurimiskohtuniku lahendatavad küsimused on tavaliselt kiireloomulised ja nii mõnigi kord võib ette tulla juhtumeid, kus asjas varem eeluurimiskohtunikuna tegutsenud kohtunik ei saa seda uue taotluse saabudes teha, nt haigestumise, puhkuse, lähetuse, teiste pakiliste tööülesannete vmt põhjuse tõttu. Sel juhul tuleb taotlus lahendada teisel kohtunikul. Samas peaks see olema pigem erand üldreeglist.

Kavandatava sätte mõtte kohaselt tuleks ka olukorras, kus samas kohtus on ühes kriminaalasjas eeluurimiskohtuniku ülesandeid täitnud mitu kohtunikku, võimalusel vältida iga täiendava kohtuniku kaasamist eeluurimiskohtunikuna. Näiteks kui konkreetses kriminaalasjas on esimene menetlustoimingu loa taotlus jagatud lahendamiseks kohtunikule A, teine taotlus aga A haigestumise tõttu kohtunikule B, siis kolmanda taotluse tohiks jagada kohtunikule C üksnes juhul, kui on mõjuv põhjus, miks seda ei saa lahendada ei kohtunik A ega B.

Täpsemad reeglid selle kohta, millistel tingimustel võib ühes ja samas kriminaalasjas jagada eeluurimiskohtuniku lahendatava taotluse teisele, kolmandale jne kohtunikule, tuleb paika panna kohtu tööjaotusplaanis.

Ei saa välistada, et mingil perioodil või mingitel erilistel asjaoludel ei ole kavandatava KrMS § 27² lg-s 2 nimetatud maakohus suuteline kõiki talle esitatavaid menetlustoimingu loa taotlusi piisavalt kiiresti ja tõhusalt menetlema või tekitab osa taotluste menetlemine teise piirkonna kohtus tehnilisi raskusi. Selliseks puhuks võimaldab kavandatava KrMS § 27² neljas lõige vastava piirkonna ringkonnakohtu esimehel anda lõikes 2 nimetatud taotluste lahendamine mingis osas lõikes 1 nimetatud maakohtule. Oletame näiteks, et Harju Maakohtu tööpiirkonnas toime pandud kuritegude menetlemise käigus Pärnu Maakohtule esitatavate menetlustoimingu loa taotluste hulk kasvab nii suureks, et Pärnu Maakohus ei suuda neid kõiki enam mõistliku aja jooksul lahendada, kuid samas oleks Harju Maakohtul endal võimekus seda teha. Niisuguses olukorras võib Tallinna Ringkonnakohtu esimees otsustada, et *näiteks* läbiotsimisloa taotlusi, mille prokuratuur esitab Harju Maakohtu tööpiirkonnas toime pandud kuritegude uurimise käigus, lahendab hoolimata lõikes 2 sätestatust mingil perioodil Harju Maakohus. Ringkonnakohtu esimees võib suunata lõikes 2 nimetatud ülesannete täitmise lõikes 1 nimetatud kohtule ka mõnes konkreetses kriminaalasjas või teatud tüüpi kriminaalasjades (nt kuriteoliikide kaupa). Kavandatud säte ei piira otsesõnu nende subjektide ringi, kelle taotlusel ringkonnakohtu esimees saab kõnesoleva otsustuse teha, ega välista ka ringkonnakohtu esimehe

enda algatust. Siiski võib eeldada, et üldjuhul esitab kohtualluvuse muutmise taotluse ringkonnakohtu esimehele kas maakohtu esimees või riigi peaprokurör.

Olukorras, kus üle on koormatud mõlemad ühe ringkonnakohtu tööpiirkonnas asuvad maakohtud, kuid samas on teise ringkonnakohtu tööpiirkonna maakohtu(te) koormus väiksem, saab eeluurimiskohtuniku ülesannete täitmist ümber suunata ka ringkonnakohtute tööpiirkondade piiride üleselt, kasutades selleks KS §-s 45¹ juba praegu ette nähtud mehhanismi.

Pidades silmas KrMS §-des 24–28 ette nähtud kohtualluvuse sätete süsteemi, on mõnevõrra eksitav reguleerida eeluurimiskohtuniku lahendatavate asjade kohtualluvust §-s 24, nagu kehtiv seadus seda teeb. KrMS § 24 pealkiri ja kolm esimest lõiget räägivad *kriminaalasja arutamise* ehk süüküsimuse lahendamise kohtualluvusest. Ka KrMS §-le 24 järgnevad §-d 25–27 käsitlevad kriminaalasja arutamise kohtualluvust. Eeluurimiskohtunik ei lahenda isiku süüküsimust ega aruta kriminaalasja KrMS § 24 mõttes. Eeluurimiskohtunik lahendab kohtule esitatud taotlusi n-ö erimenetluses, mis on kriminaalasja arutamisest selgelt eristatav. Seetõttu viiakse eeluurimiskohtuniku lahendatavate asjade kohtualluvuse regulatsioon praeguse muudatusega KrMS § 24 lõikest 4 eraldi paragrahvi 27². Sarnaselt on kehtivas õiguses juba olemas erisäte süüdistuskohustusmenetluse kohtualluvuse kohta (KrMS § 27¹).

Seadusest jäetakse välja ka KrMS § 24 lg 5, sest esiteks ei ole ka selles sättes viidatud menetlused käsitatavad kriminaalasja arutamisenä, ja teiseks puudub sättel regulatiivne toime. Nimelt on rahvusvahelise kriminaalmenetlusälasä koostöö käigus menetletavate kohtuasjadesä alluvus reguleeritud kriminaalmenetlusesä seadustiku 19. peatükisä ja selle tõdemusesä kordamine sama seadustiku 2. peatüki 1. jaos on tarbetu.

Seoses seni KrMS § 24 lg-s 4 sätestatud regulatsiooni (osalise) üleviimisega § 27² lg-sse 1, on sinna lisatud ka täpsustus, mille kohaselt mõjutavad KrMS §-des 25 ja 27 sätestatud asjaolud mitte ainult kriminaalasja arutamise, vaid ka samas kriminaalasjas esitatavate menetlustoimingu loa taotluste kohtualluvust.

Seaduse tekstist jäetakse välja praegu KrMS § 24 lg 4 viimases lauses sätestatud reegel, et jälitustoiminguks annab eeluurimiskohtunikuna loa tööjaotusplaaniga määratud kohtunik, kes ei ole kohtu esimees. See, et jälitustoimingu lube andvate kohtunike ring määratakse tööjaotusplaaniga, tuleneb niigi KS §-st 37. Tänašel päeval puudub ka vajadus välistada seadusesä võimalus, et jälitustoimingu lube annab kohtu esimees.